

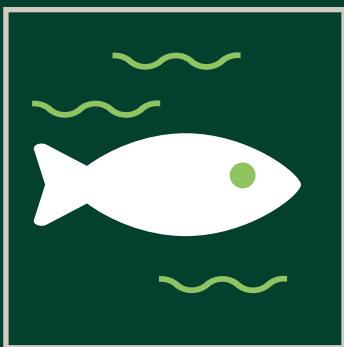
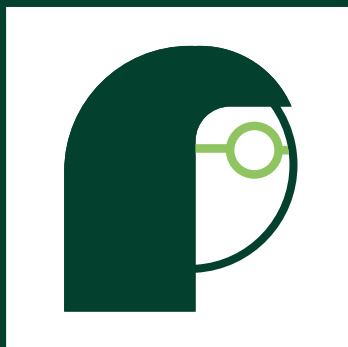
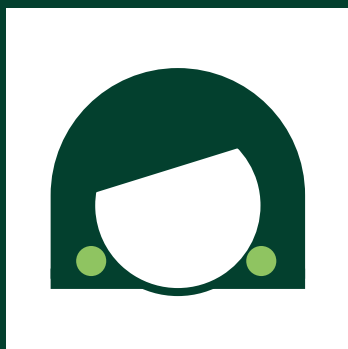

USAID
OD AMERIČKOG NARODA

BOŠ
BEOGRADSKA
OTVORENA
ŠKOLA

ZELENO ZNAČI ZAJEDNO!

ZAJEDNO
ZA ŽIVOTNU SREDINU

USAID
OD AMERIČKOG NARODA

BOŠ
BEOGRADSKA
OTVORENA
ŠKOLA

ZAJEDNO ZA ŽIVOTNU SREDINU

Izrada ove publikacije omogućena je uz podršku američkog naroda putem Američke agencije za međunarodni razvoj (USAID). Sadržaj publikacije je isključivo odgovornost autora i Beogradske otvorene škole (BOŠ) i ne predstavlja nužno stavove USAID-a ili Vlade SAD.

Publikacija je nastala u okviru projekta „Zajedno za životnu sredinu“, koji podržava Američka agencija za međunarodni razvoj (USAID), a sprovodi Beogradska otvorena škola (BOŠ) u saradnji sa Mladim istraživačima Srbije, Međunarodnom unijom za zaštitu prirode (IUCN), udruženjem ENECA, međunarodnom ekološkom organizacijom The Nature Conservancy (TNC) i Američkom privrednom komorom u Srbiji (AmCham).

SADRŽAJ

	Uvod	4
	Plan za bolji vazduh Tim 42, LESKOVAC	6
	Program zaštite vazduha iRevolucija i Nacionalna ekološka asocijacija (NEA), VALJEVO	9
	Ambalažni otpad od pesticida Porečje, VUČJE	11
	Aero alarm Lokalni odgovor, VALJEVO	14
	Zaštita staništa Udruženje za zaštitu velike droplje, SEVERNI BANAT	16
	Barska staništa Kraljevca Udruženje sportskih ribolovaca „Deliblatsko jezero” i Institut za regionalni razvoj, DELIBLATO	18
	Šuma za nas Regionalna asocijacija privatnih šuma „Omorika” i Radio Luna, ZLATIBORSKI OKRUG	20
	Od forme do suštine učešća Ekomar i Glas Šumadije, KRAGUJEVAC	23
	Građani za zaštitu prirode Ekološki centar Stanište, GRADOVI I OPŠTINE ŠIROM SRBIJE	26
	Čuvaj identitet održivim urbanizmom Studenac, NOVA VAROŠ	29

Uvod

Kada ste poslednji put učestvovali u donošenju odluka o zaštiti životne sredine u svojoj zajednici?

Znamo da niste. To i menjamo — **zajedno!**

Istraživanja pokazuju da građani Srbije veoma retko učestvuju u formalnim procesima donošenja odluka o javnim politikama, naročito kad govorimo o zaštiti životne sredine. Samo dva procenta je učestvovalo u formalnim procesima odlučivanja, dok 12% građana učešće u protestima vidi kao jedini način uticaja na nosioce vlasti. Najčešće i ne verujemo da zaista možemo nešto da promenimo, a procedure smatramo suviše komplikovanim.

Sličan trend je prisutan i kod udruženja građana. Organizacije nemaju poverenja u formalne procese donošenja odluka niti u stvarne mogućnosti da na njih utiču i ukazuju da je pravni okvir za participaciju previše birokratizovan.

Čista i zdrava životna sredina je javno dobro. Ona pripada nama i neophodno je da imamo uvid u to šta se odlučuje, kao i da to znamo na vreme. Ko zna, taj i učestvuje, a kada damo svoje predloge i komentare, važno nam je da dobijemo povratnu informaciju da li su razmotreni, prihvaćeni ili zašto nisu?

„Menjaj na zeleno!” je poziv Beogradske otvorene škole (BOŠ) organizacijama civilnog društva i medijima širom Srbije da unaprede znanja i veštine za praćenje javnih politika u vezi sa zaštitom životne sredine i da informacije o kvalitetu tih politika učine dostupnim lokalnim zajednicama na koje one utiču.

Ovaj program je, u prvoj od četiri godine koliko će trajati, podržao ukupno

deset inicijativa organizacija i njihovih partnera, uključujući i one iz redova medija. Podstakao ih je da prepoznaju probleme koji se tiču životne sredine u svojim lokalnim zajednicama, pokrenu promene i aktivno angažuju građane kada je reč o donošenju odluka.

Svaka od priča koje slede govori o 1.) izgradnji znanja i veština, 2.) dostupnosti informacija, 3.) učešću u odlučivanju i 4.) zagovaranju za zaštitu prirode, vazduha i voda, adekvatno upravljanje otpadom i vladavinu prava u životnoj sredini.

Program **„Menjaj na zeleno!”** Beogradska otvorena škola realizuje u okviru šireg projekta **„Zajedno za životnu sredinu”** uz finansijsku podršku Američke agencije za međunarodni razvoj (USAID), a u saradnji sa Međunarodnom unijom za zaštitu prirode (IUCN), Mladim istraživačima Srbije, međunarodnom organizacijom The Nature Conservancy, udruženjem ENECA i Američkom privrednom komorom u Srbiji (AmCham). Zajedno podržavamo bolje upravljanje prirodom u Srbiji, podstičemo privatni sektor u efikasnijoj raspodeli i korišćenju prirodnih resursa, osnažujemo građane, medije i organizacije civilnog društva u zalaganju za čistu životnu sredinu i odgovorne javne vlasti.

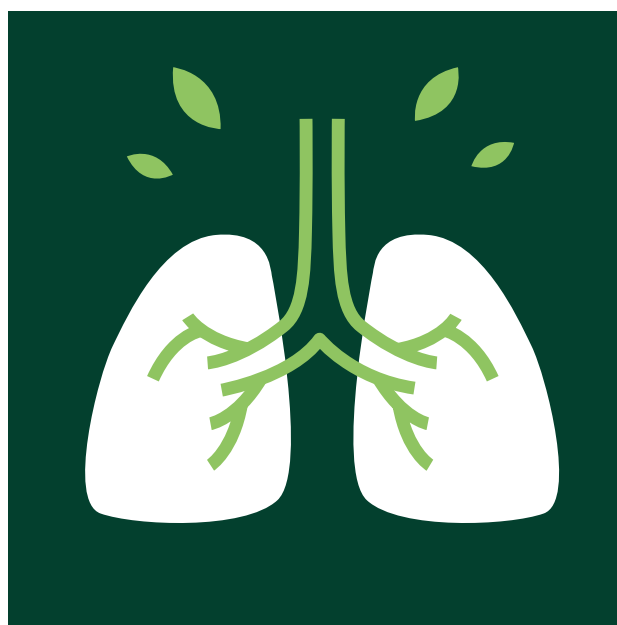
Nadamo se da će vas ove inicijative inspirisati da **menja(j)te na zeleno** i u vašoj zajednici, a to znači — **zajedno!**

01

Plan za bolji vazduh

 Tim 42

 LESKOVAC

Što se ne meri — tim se i ne upravlja. Grad Leskovac već godinama ne meri kvalitet vazduha. Blagovremeno informisanje građana putem automatske merne stanice još uvek ne postoji, uprkos očiglednoj potrebi.

Skupština grada je u februaru 2022. godine usvojila Kratkoročni akcioni plan za zaštitu vazduha, ali je javna rasprava organizovana u doba novogodišnjih i božićnih praznika, i to godinu dana ranije. Tako je od svih ljudi i organizacija kojima čist vazduh u Leskovcu život znači, samo udruženje Tim 42 učestvovalo u „javnoj raspravi” i uputilo komentare na predloženi akcioni plan, a vazduh treba da čiste sve zainteresovane strane — **zajedno**. Mnogi problemi sa kojima se građani suočavaju, kao što su spaljivanje otpada radi odvajanja sekundarnih sirovina, zagađenje u zimskim mesecima, povećana stopa oboljevanja od bolesti disajnih organa, akcionim planom nisu ni prepoznati.

A kako napreduju akcije koje jesu predviđene ovim planom? Prve analize koje je sproveo Tim 42 pokazuju da više od godinu dana od početka primene nije doprineo rešavanju ni najosnovnijih problema:

- ▶ Nema automatske merne stanice kvaliteta vazduha;
- ▶ Lokalni registar zagađivača nije u funkciji;
- ▶ Podaci o zagađivačima se čuvaju u gradskoj upravi i nisu dostupni javnosti;
- ▶ Rad nekoliko stacionarnih izvora zagađenja vazduha u Leskovcu je zabranjen zbog prekoračenja emisije zagađujućih materija u vreme kada su nadležni uveravali javnost da je kvalitet vazduha zadovoljavajuć;
- ▶ Ne izdvajaju se adekvatna sredstva iz gradske kase za sprovođenje planiranih akcija.

Tim 42 je u okviru svog projekta „Plan za bolji vazduh” sproveo geoprostornu analizu kako bi mapirao oblasti Grada Leskovca koje su najviše izložene zagađenju vazduha. Korišćenjem otvorenih geoprostornih podataka o nadmorskim visinama, upotrebi zemljišta, temperaturi, padavinama, saobraćajnicama i vazdušnom pritisku, praćeni su i efekti primene Kratkoročnog akcionog plana (KAP) za zaštitu vazduha na teritoriji grada. Na osnovu dobijenih zaključaka izrađene su i predstavljene konkretne preporuke za donosiocima odluka sa ciljem unapređenja Kratkoročnog akcionog plana za zaštitu vazduha, koje su dostupne i građanima u vidu publikacije „[Pod KAPom zagađenja](#)”.

S planom za bolji vazduh, članovi Tima 42 su aktivno učestvovali i u javnoj raspravi o budžetu grada za 2024. godinu, predloživši mere za poboljšanje kvaliteta vazduha, inicirali inspeksijske nadzore, kao i pravne postupke u borbi protiv zagađivača.

Čist vazduh je javno, zajedničko dobro, pa je plan za njegovo čišćenje uključio i realizaciju medijske kampanje sa ciljem da se građani u Leskovcu bolje informišu o ovom problemu.

02

Program zaštite vazduha

 iRevolucija i Nacionalna
ekološka asocijacija (NEA)

 VALJEVO

Vazduh u Valjevu je među najzagađenijim u Srbiji. U godišnjim izveštajima Agencije za zaštitu životne sredine, grad Valjevo pripada najlošijoj kategoriji, sa 174 dana prekoračenja graničnih vrednosti zagađujućih emisija u 2021. godini. Valjevo je i neslavni „lider” u 2023. godini, dok je u 2024. prema EU indeksu kvaliteta vazduha već dva puta bio najzagađeniji u svetu.

Uprkos ovakvom stanju, zakonskim obavezama, pa čak i javnoj raspravi o nacrtu akcionog plana, grad Valjevo nije usvojio Plan kvaliteta vazduha za period 2022-2026. Istovremeno, grad se oglašuje o obavezi iz Zakona o zaštiti vazduha tako što svoje građane ne informiše pravovremeno u situacijama kada je izmerena koncentracija zagađujućih materija u vazduhu opasna po zdravlje.

Umesto strateški planiranih akcija, realizuju se samo nasumične, pojedinačne mere poput raspisivanja javnih poziva građanima i privredi za smanjenje aerozagađenja subvencionisanom zamenom dotrajalih ložišta ili stolarije uz manjkave kriterijume za odabir prijava.

Očigledno je da ovaj problem gradska uprava u Valjevu ne može samostalno da rešava. iRevolucija i Nacionalna ekološka asocijacija (NEA) svojom inicijativom utiču na republičku (Ministarstvo zaštite životne sredine) i lokalnu vlast (grad Valjevo) da **zajedno** usaglase Plan kvaliteta vazduha i njegovu primenu kao i Program zaštite vazduha za period 2022-2030.

Budući da „zeleno” znači „**zajedno**”, ovom inicijativom uspostavlja se građanski monitoring kvaliteta vazduha i komuniciranje rezultata merenja u stvarnom vremenu sa medijskim partnerima u Valjevu, ali i drugim opštinama u Srbiji. Ove dve organizacije su istovremeno radile na jačanju kapaciteta aktivista iz različitih delova Srbije za monitoring lokalnih javnih politika iz oblasti zaštite kvaliteta vazduha.

Javnim događajima u kojima su učestvovali donosioci odluka, predstavnici institucija i civilnog društva, kao i medijskom kampanjom koja je sprovedena u okviru projekta, povećana je informisanost javnosti o problemu ambijentalnog zagađenja, pre svega, osećaj suvlasništva nad **zajedničkim** izazovom i potrebe javnosti za učešćem u njegovom prevazilaženju.

Zaključke analize postojećeg stanja iRevolucija i Nacionalna ekološka asocijacija (NEA) su pretočile u **publikaciju** u kojoj su sumirani glavni izazovi u ovoj oblasti i predloženi konkretni koraci za unapređenje zaštite vazduha u vidu preporuka upućenih Gradu Valjevu i Ministarstvu zaštite životne sredine.

03

Ambalažni odpad od pesticida

 Porečje

 VUČJE

Seoska naselja u Srbiji u najvećem broju slučajeva nemaju adekvatno organizovan sistem sakupljanja otpada, što dovodi do formiranja brojnih divljih deponija. Seosko stanovništvo prosečno generiše 0,7 kg otpada po stanovniku na dan, a veliki deo završava na neuređenim odlagalištima. Neodrživo i nesavesno odlaganje otpada na divljim deponijama štetno utiče na zdravlje ljudi, vodi ka zagađenju vode, vazduha, a pre svega zemljišta.

Danas se korišćenje poljoprivrednog zemljišta gotovo ne može ni zamisliti bez upotrebe pesticida, herbicida i fungicida. Pesticidi koji se koriste su najčešće male perzistencije (postojanja) i njihova degradacija se obavlja relativno brzo u zemlji. Međutim, masovnost njihove primene, doze, učestalost primene, širok spektar delovanja, a često i visoka otpornost primenjenih supstanci mogu u kraćem vremenskom intervalu da izazovu drastične promene u kvalitetu i plodnosti zemljišta. Neke od hemikalija su izrazito toksične, delovanje pojedinačnih još

nije sasvim ispitano, ali je za veliki broj karakteristično da se nagomilavaju u čovekovom organizmu i mogu da izazovu štetne posledice po zdravlje.

Veliki broj poljoprivrednika u ruralnim delovima Leskovca praznu ambalažu od sredstava za zaštitu bilja odlaže u polja, pored puteva ili čak u rečnakorita. Najgora situacija je u mestima koja se pretežno bave voćarstvom i povrtarstvom. Udruženje građana Porečje iz Vučja povelu je inicijativu za promenu ovih štetnih navika **zajedno** sa poljoprivrednicima u onim mesnim zajednicama koje su zbog čestog tretmana voća i povrća različitim hemikalijama posebno ugrožene ovom vrstom ambalaznog otpada.

Dobar deo poljoprivrednika prepoznaje problem, ali im lokalna samouprava nije stavila na raspolaganje praktičan sistem za odgovornije postupanje sa ovim ambalažnim otpadom. I sa jednima i sa drugima treba da se radi, **zajedno**, tako da unaprede znanja o odgovornom upravljanju ovom vrstom otpada.

Prvi od dva značajna aspekta inicijative udruženja Porečje obuhvatio je rad na informisanju i podizanju svesti poljoprivrednika o značaju adekvatnog odlaganja ambalažnog otpada od pesticida i to organizacijom edukativnih radionica za poljoprivrednike sela Vučja, Čukljenika i Nakrivnja, zatim volonterskim akcijama čišćenja u mesnim zajednicama Porečjanskog kraja, distribucijom informativnih pamfleta, kesa za odlaganje otpada, kao i prikupljanjem nepovratne ambalaže od sredstava za zaštitu bilja u poljoprivrednim gazdinstvima.

Sa druge strane, sprovedene su i konsultacije sa donosiocima odluka, predstavnicima poslovnog i nevladinog sektora i pokrenuta inicijativa za potpunu primenu Lokalnog plana upravljanja otpadom na teritoriji Grada Leskovca. Optimalna rešenja ovog problema, jasno je, zahtevaće nastavak učešća svih zainteresovanih strana i njihov **zajednički** rad i u budućnosti.

04

Aero alarm

 Lokalni odgovor

 VALJEVO

Merenja kvaliteta vazduha u Valjevu nedvosmisleno ukazuju na hitnu potrebu za onim što u gradu najviše nedostaje: koordinisana primena strateški odabranih mera i aktivnosti, odnosno Plana zaštite kvaliteta vazduha.

Istovremeno, istraživanja udruženja građana Lokalni odgovor, kao i iskustva

drugih organizacija, otkrivaju da gradska uprava praktično uskraćuje građanima pravo da punopravno učestvuju u pripremi odluke o gradskom budžetu, te da postojeće budžetske programe koji se tiču životne sredine, a posebno kvaliteta vazduha, realizuju bez plana i bez definisanja očekivanih rezultata i raspodele odgovornosti za postizanje istih.

Lokalni odgovor je kontinuirano obavestavao građane o aerozagadenju izradom i distribucijom nedeljnog izveštaja o kvalitetu vazduha, ali i realizacijom medijske kampanje, koja se posebno osvrnula na uticaj zagadenja na najosetljivije kategorije stanovništva, kao što su penzioneri, hronično bolesni, deca i trudnice.

Sa ciljem da doprinesu unapređenju kvaliteta vazduha u lokalnoj zajednici, predstavnici organizacije su učestvovali i u javnoj raspravi o predlogu budžeta grada Valjeva za 2024. godinu. Tom prilikom su zahtevali:

- ▶ Veća izdvajanja iz gradske kase za zaštitu životne sredine;
- ▶ Usvajanje Plana kvaliteta vazduha;
- ▶ Omogućavanje besplatnih priključaka na toplovodnu mrežu, što je, **zajedno** sa gradskom Toplanom, usaglašeno i konačno omogućeno svim Valjevcima za čije domove postoje odgovarajuće tehničke mogućnosti, čime će se doprineti bržem gašenju velikog broja tzv. individualnih ložišta u gradu.

Budući da problem zagadenja vazduha traži da sve zainteresovane strane u lokalnoj zajednici rade dugoročno i **zajedno**, Lokalni odgovor je organizovao i radionice za građane „Naš novac za čist vazduh” i „Vazduh i zdravlje”. Zdravstveni aspekti zagadenja vazduha bili su i tema predavanja maturantima Tehničke škole u Valjevu.

Inicijativa Lokalnog odgovora je zaokružena izradom [„Građanskog izveštaja o participativnosti i transparentnosti politike zaštite vazduha u Valjevu za period 2021–2023. godine”](#).

05

Zaštita staništa

 Udruženje za zaštitu
velike droplje

 SEVERNI BANAT

Prema Registru zaštićenih prirodnih dobara Zavoda za zaštitu prirode Vojvodine, na teritoriji pokrajine se ukupno trideset i sedam prirodnih dobara nalazi u procesu zaštite. Isti izvor navodi i Područja u postupku zaštite na teritoriji Autonomne Pokrajine Vojvodine, kojih je trenutno dvadeset i dva.

Proces proglašenja u nekim slučajevima traje više od deset godina, ali zakon prirodna dobra u postupku proglašenja tretira kao već zaštićena područja. Međutim, stvarne zaštite koja podrazumeva aktivne čuvarske službe i adekvatno upravljanje zaštićenim prirodnim područjem zapravo nema ili se neadekvatno sprovodi.

Iskustva Udruženja za zaštitu velike droplje i razgovori sa sugrađanima govore o tome da se proglašenje nekog područja za zaštićeno prirodno dobro najčešće percipira kao dodatni problem i okolnost koja nepotrebno ograničava poljoprivredne aktivnosti. Potencijalne koristi, kao što su mogućnosti za učestvovanje na odgovarajućim konkursima, razvoj eko-turizma, zaštita biodiverziteta i neposrednog okruženja, nisu prepoznate. Zbog toga višegodišnje trajanje proglašenja zaštićenih područja, uz zaštitu samo „na papiru”, predstavlja veliku opasnost po očuvanje biljnih i životinjskih vrsta u takvim predelima.

Okupivši **zajedno** predstavnike institucija, civilnog sektora i upravljače zaštićenih područja na sastancima i okruglim stolovima, Udruženje za zaštitu Velike droplje usmerilo se na analizu postupka proglašenja tri konkretna zaštićena područja na Severu Banata i pokretanje inicijative za njihovo ubrzanje:

- ▶ „Slatine u dolini Zlatice”;
- ▶ „Slatine srednjeg Banata”;
- ▶ „Mrtvaje gornjeg Potisja”.

Sa ciljem da se podigne svest javnosti o značaju prirodnih dobara, izrađene su brošure i edukativne table koje su postavljene u nedavno proglašenom zaštićenom području, Parku prirode „Slatine u dolini Zlatice”.

Udruženje je vršilo i monitoring sprovođenja propisanih mera zaštite u ovim područjima i podnosilo prijave nadležnim organima u slučaju njihovog kršenja.

06

Barska staništa Kraljevca

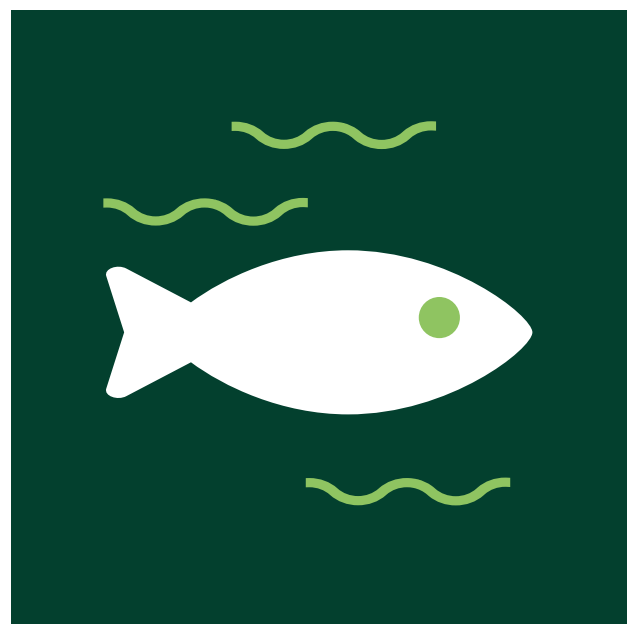
Udruženje sportskih ribolovaca

„Deliblatsko jezero“ i Institut
za regionalni razvoj

DELIBLATO

Mnogim retkim vrstama ribe, posebno Umbri, Specijalni rezervat prirode „Kraljevac” pruža praktično i poslednje utočište u Srbiji. Prema listi Međunarodne unije za očuvanje prirode (IUCN) Umbra spada u ranjive vrste i nalazi se u Aneksu II Direktive o staništima. Umbra je endemska riba čija se populacija u poslednjih deset godina smanjila za više od trideset procenata. U Srbiji postoje samo tri potvrđena nalaza njenog prisustva, dok je pre sto godina bila široko rasprostranjena.

Udruženje sportskih ribolovaca „Deliblatsko jezero” koje upravlja Rezervatom,

ustanovilo je da se zaštićene vrste nalaze i van postojećih granica zaštite. Sa jedne strane, od velikog značaja je da se utvrde svi takvi lokaliteti da bi inicijativa za proširenje granica Rezervata obuhvatila i ta staništa. Sa druge, neophodno je ovaj proces sprovesti **zajedno** sa lokalnom zajednicom zbog ekonomskih aktivnosti građana u ovom području. Ugrožena barska staništa u neposrednoj blizini obradivih poljoprivrednih površina još uvek su neistražena i neobeležena, pa stanovništvo nije ni svesno njihove važnosti i tačnih lokacija.

Udruženje sportskih ribolovaca „Deliblatsko jezero” je **zajedno** sa Institutom za regionalni razvoj realizovalo niz aktivnosti koje su poslužile kao prilika za razmenu informacija i znanja između predstavnika lokalne samouprave, naučnika, poljoprivrednika i meštana Deliblata.

Sprovedena su terenska istraživanja na osam lokaliteta, a prikupljeni podaci pretočeni u „Studiju o prisustvu zaštićenih i strogo zaštićenih vrsta riba”, koja otkriva da su specifična barska staništa dom za čak šest strogo zaštićenih i osam zaštićenih vrsta riba, od ukupno zabeleženih dvadeset šest vrsta. Predlozi za unapređenje zaštite ugroženih i zaštićenih ribljih vrsta potom su predstavljeni na sastancima **zajedno** sa lokalnim stanovništvom, predstavnicima lokalne samouprave i Pokrajinskog sekretarijata za zaštitu prirode.

Pripremljena je i brošura pod nazivom „Staništa i vrste u okviru SRP Kraljevca”, dok je poseban osvrt na faktore ugrožavanja zaštićenih vrsta donela završna tribina koja je okupila naučnu zajednicu, donosioce odluka, ali i poljoprivrednike, ribare i zainteresovane građane.

Na kraju, preporuke za očuvanje prirode u rezervatu pretočene su u dve inicijative upućene JVP „Vode Vojvodine” i MZ Deliblato.

07

Šuma za nas

 Regionalna asocijacija
privatnih šuma „Omorika“
i Radio Luna

 ZLATIBORSKI
OKRUG

Prema Zakonu o šumama, svim šumama u Srbiji gazduje se na osnovu desetogodišnjih planova gazdovanja. U državnim šumama to su dokumenti koji se zovu Posebne osnove gazdovanja šumama (POGŠ) i donose se za posebno odvojenu celinu (gazdinsku jedinicu), a u privatnim šumama to su Programi gazdovanja privatnim šumama koji se donose za teritoriju cele jedne lokalne samouprave. Umesto da se ovi planovi izrađuju **zajedno** sa zainteresovanom javnošću, ona uopšte ne učestvuje u njihovoj izradi. Za privatne šume ovi planovi se i ne usvajaju.

Uprava za šume Ministarstva poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede nacрте ovih planova objavljuje na svojoj internet prezentaciji mesec dana pre njihovog usvajanja. Međutim, vrlo mali broj građana i organizacija civilnog društva je upoznat sa činjenicom da se dokumenti mogu videti na sajtu Uprave dok traje javni uvid. Pokazalo se da ovakva praksa vodi kasnijim nesporazumima između preduzeća za gazdovanje

šumama, građana i udruženja. Ovi problemi su prvobitno uočeni u direktnom kontaktu sa građanima u Zlatiborskom regionu, a mogu se prepoznati i u drugim delovima države, i to u medijskim sadržajima o protestima građana protiv ugrožavanja park-šume Košutnjak u Beogradu, Bagremara u Bačkoj Palanci, Šodroša u Novom Sadu, itd. Mnogi od ovih višemesečnih protesta mogli su biti predupređeni da se u toku odgovarajuće javne rasprave čuo glas građana i značaj koji za njih imaju određeni lokaliteti.

Regionalna asocijacija privatnih šuma „Omorika” smatra da je za kvalitetno upravljanje šumama neophodno povećati učešće javnosti u donošenju i realizaciji planova i to tako što će se što većem broju građana i organizacija pružiti adekvatna obuka i literatura za informisano uključivanje u ranim fazama planiranja. Ovo je posebno važno za Zlatiborski okrug na čijoj teritoriji se nalazi jedan nacionalni park, dva parka prirode i čitav niz drugih zaštićenih prirodnih dobara.

RAŠ „Omorika” je analizirala učinjene prekršaje i krivična dela prema šumi i prikupila podatke o tome koliko se ovakvih krivičnih dela pravno procesuirala, ko su izvršioci i kakva su iskustva tužilaca i sudija u njihovom procesuiranju. Posebno je važno da iz ove analize budu izvedeni odgovarajući zaključci o adekvatnosti preventivne i kaznene politike u ovoj oblasti.

Na osnovu dobijenih zaključaka je izrađen praktikum i održana obuka za organizacije civilnog društva za aktivnije učešće građana u procesima donošenja odluka u vezi sa zaštitom prirode, kao i za prepoznavanje krivičnih dela u oblasti šumarstva protiv kojih se takođe moramo boriti **zajedno**.

Ujedno, u partnerstvu sa užičkom radio-stanicom i medijskim servisom „Luna”, objavljen je niz tekstova, video i radijskih priloga sa ciljem povećanja dostupnosti informacija o važnosti održivog upravljanja šumama i štetnim posledicama neadekvatne seče stabala.

08

Od forme do suštine učesća

 Ekomar i Glas Šumadije KRAGUJEVAC

Na nivou grada Kragujevca učešće građana u kreiranju javnih politika, među kojima su i politike zaštite životne sredine, određeno je Odlukom o javnim raspravama, koja definiše proces konsultacija javnosti u toku izrade nacrtu i održavanje javne rasprave u trajanju od samo deset dana, što je u suprotnosti sa preporukama Vlade Republike Srbije i Ministarstva državne uprave i lokalne samouprave, kao i Stalne konferencije gradova i opština koji predlažu rok od minimum dvadeset dana.

Poslednjih godina u Kragujevcu su usvojeni Program zaštite životne sredine za period 2023-2033 godine i Plan kvaliteta vazduha. U procesu donošenja ovih dokumenta od strane gradske uprave potpuno je izostalo učešće javnosti. Umesto suštinskog planiranja **zajedno** sa građanima, javne rasprave su organizovane radi zadovoljenja forme. Utvrđeno je da nisu poštovane odredbe gradske Odluke na osnovu kojih je organ za kreiranje javne politike dužan da:

- ▶ Organizuje konsultacije u ranim fazama izrade dokumenta;
- ▶ Da nakon održane javne rasprave javno objavi Izveštaj;
- ▶ Da najkasnije sedam dana pre podnošenja dokumenta na usvajanje dostavi javnosti revidiran nacrt dokumenta.

U slučaju Programa zaštite životne sredine „javna rasprava” je održana samo dva sata pre podnošenja predloga Skupštini grada na usvajanje.

Udruženje za promociju i ekološki marketing prirodnih vrednosti Ekomar je u proteklom periodu anketiralo Kragujevčane onjihovoj zainteresovanosti za uključivanje u donošenja odluka u oblasti zaštite životne sredine. Samo 15% ispitanika je učestvovalo u javnim raspravama, 85% nije upoznato sa načinima na koje mogu da utiču na donošenje odluka, dok 50% smatra da su nedovoljna informisanost i kratki rokovi glavni razlozi za neuključivanje u proces donošenja odluka. Čak 70% smatra da njihovi komentari ne bi ni bili prihvaćeni. Nasuprot ovakvom stavu građana, praksa pokazuje da je na javnim raspravama u ovoj oblasti usvojeno više od 90% komentara i primedbi.

Sa Glasom Šumadije, medijskim partnerom iz Kragujevca, na sastancima sa predstavnicima skupštine grada Kragujevca, civilnog sektora i akademske zajednice razgovaralo se o odlučivanju — **zajedno**. Tako je nastao i predlog za unapređenje Odluke o javnim raspravama Grada Kragujevca. Ključna razlika u odnosu na postojeću Odluku je rok od najmanje dvadeset dana za konsultacije javnosti prilikom javnih rasprava, čime bi se ispoštovale preporuke Vlade Republike Srbije, Ministarstva državne uprave i lokalne samouprave i Stalne konferencije gradova i opština.

Pored toga, izrađen je i vodič za građane u formi stripa pod nazivom „**Kragujevčani u misiji: učesće u javnim raspravama**”, koji treba na jednostavan način da predstavi participaciju u kreiranju javnih politika i sprovedena medijska kampanja.

09

Gradani za zaštitu prirode

Ekološki centar
Stanište

GRADOVI I OPŠTINE
ŠIROM SRBIJE

Sprovodeći istraživanja o statusu i finansiranju zaštićenih područja prirode Ekološki centar „Stanište” je stekao uvid u nedovoljno vrednovanje zaštite prirode, zanemarivanje vrednosti i usluga koje pruža biodiverzitet. Nasuprot ovome, veliki značaj pridaje se kratkoročnim koristima eksploatacije prirode. Donosioci odluka, naročito na lokalnom nivou, ne razumeju da zaštićena priroda ne ograničava razvoj, pa zbog toga oklevaju sa proglašenjem zaštite ili zahtevaju smanjenje površina pod zaštitom. Trenutno u Srbiji ima oko pedeset područja koja čekaju na proglašenje zaštite, neka godinama, i to uglavnom ona koja bi trebalo da proglase lokalne samouprave, odnosno opštine.

Kada se i uspostavi, zaštita se nedosledno sprovodi, neadekvatno finansira i skoro potpuno je netransparentna. Nalazi prethodnih istraživanja ovog udruženja pokazali su da:

- ▶ Nijedna opština nema srednjoročni program zaštite prirode;
- ▶ Samo dvadeset njih (1/4 od ukupnog broja opština koje su proglasile zaštićena područja) finansiralo je šezdeset područja (manje od 1/3 zaštićenih područja);

- ▶ Obavezne izveštaje o upravljanju imalo je samo šesnaest opština za šezdeset i šest područja;
- ▶ U dvadeset i jednoj opštini ne postoje izveštaji ni za jedno područje;
- ▶ U deset opština čak ne znaju da na njihovoj teritoriji postoje zaštićena područja kojima upravljaju;
- ▶ Izostaje primena agroekoloških mera kroz politike poljoprivrede i ruralnog razvoja;
- ▶ Centralni registar zaštićenih područja nije potpun i nedostupan je javnosti.

Umesto **zajedno** sa građanima, oni uopšte ili nedovoljno učestvuju u zaštiti prirode. Primeri adekvatnog uključivanja građana u planiranje i sprovođenje zaštite prirode se teško mogu identifikovati, a nadležni organi i upravljači ne izveštavaju javnost ni o merama koje sprovode.

EC „Stanište” je kroz projekat „Građani za bolje upravljanje zaštićenim područjima prirode na lokalnom nivou” analizirao godišnje i višegodišne planove upravljanja i finansiranja zaštićenih područja treće kategorije.

Na osnovu sprovedenog istraživanja i zahteva za pristup informacijama od javnog značaja upućenih gradovima i opštinama na teritoriji čitave Srbije dobijen je tačan broj područja zaštićenih odlukama opština i gradova, kao i podaci o površini zaštićenih dobara i njihovim upravljačima, te postojanju godišnjih programa i izveštaja o sprovođenju programa zaštite. **Rezultati** su predstavljani javnosti u vidu infografika, video materijala i medijskih priloga, dok su organizacijama civilnog društva prezentovani na konsultativnom sastanku sa pozivom na diskusiju i predlogom za delovanje ka donosiocima odluka — **zajedno**.

Na kraju, u cilju unapređenja stanja u oblasti zaštite prirode, zaključci proizašli iz istraživanja su upućeni Ministarstvu zaštite životne sredine.

10

Čuvaj identitet održivim urbanizmom

 Studenac

 NOVA VAROŠ

Neadekvatna gradnja unutar Specijalnog rezervata prirode „Uvac” i na planini Zlatar predstavlja ozbiljnu pretnju za životnu sredinu. Prirodne lepote privlače veliki broj investitora koji smatraju da je reč o idealnom mestu za izgradnju vikend naselja, odmarališta, ugostiteljskih i sličnih objekata. Međutim, neprimerena gradnja na planini Zlatar i unutar Specijalnog rezervata prirode „Uvac” može imati trajne negativne posledice, s obzirom na to da ugrožava vodna dobra i menja strukturu staništa mnogih

ugroženih i zaštićenih biljnih i životinjskih vrsta.

Udruženje Studenac iz Nove Varoši sprovelo je niz anketa i intervjua sa sugrađanima kako bi razumeli njihove stavove, brige i percepciju problema neprimerene gradnje. Projektom „Zlatna gradnja – očuvanje identiteta kroz održivi urbanizam”, udruženje je **zajedno** sa lokalnom zajednicom definisalo izvore problema i načine njegovog rešavanja.

Studenac je sproveo terenske obilaske, mapirao gradilišta, analizirao građevinske dozvole i obavio razgovore sa predstavnicima Specijalnog rezervata prirode „Uvac” kako bi ustanovio slučajeve ilegalne gradnje.

Zajedno sa stručnjacima iz različitih oblasti organizovane su tribine i radionice za građane o:

- ▶ Zaštiti prirode;
- ▶ Urbanizmu i održivom turizmu;
- ▶ Tumačenju planskih dokumenata;
- ▶ Inspekcijskom nadzoru nad građevinskim aktivnostima.

Konačno, pripremljen je priručnik za reagovanje u slučaju postojanja sumnje na ilegalnu gradnju kako bi se više građana uključilo u zajedničku borbu za zaštitu Uvca i Zlatara od nedozvoljene gradnje.

ZAJEDNO
ZA ŽIVOTNU SREDINU

Udruženje za zaštitu
velike droplje,
SEVERNI BANAT

Ekološki centar Stanište,
GRADOVI I OPŠTINE ŠIROM SRBIJE

Udruženje sportskih ribolovaca
„Deliblatsko jezero“ i Institut
za regionalni razvoj,
DELIBLATO

Lokalni odgovor,
VALJEVO

iRevolucija i NEA,
VALJEVO

Ekomar i Glas Šumadije,
Kragujevac

Regionalna asocijacija privatnih šuma
„Omorika“ i medijski servis „Luna“,
ZLATIBORSKI OKRUG

Studenac,
NOVA VAROŠ

Tim 42,
LESKOVAC

Porečje,
VUČJE